

Statistiek

Lageropgeleiden werken langer door dan hogeropgeleiden

ARBEIDSMARKT

Traditioneel bestaat het beeld dat werknemers die langer doorwerken dit doen omdat zij dit willen. Echter, ook in Nederland moeten werknemers steeds vaker gedwongen langer doorwerken. Na de afschaffing van de VUT en het prepensioen wordt nu de AOW-leeftijd geleidelijk verhoogd naar 67. De gemiddelde pensioenleeftijd is daardoor in tien jaar tijd gestegen van 61 tot circa 64,5 jaar.

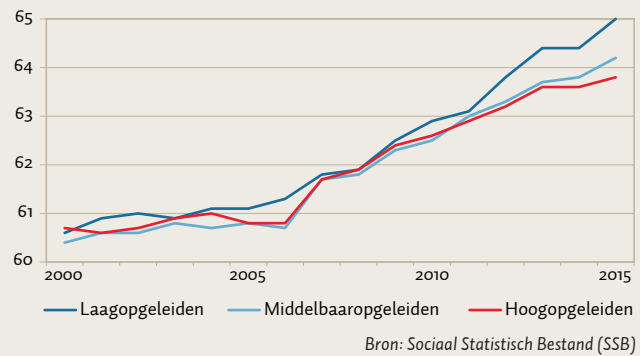
De figuur laat zien hoe deze trend zich tussen verschillende opleidingsniveaus heeft ontwikkeld. Het blijkt dat er sprake is van een groeiende discrepantie in de gemiddelde pensioenleeftijd tussen de opleidingsniveaus. De lageropgeleiden werken als gevolg van de veranderingen in het pensioenstelsel momenteel een jaar langer door dan de hogeropgeleiden, en gaan met pensioen rond de AOW-leeftijd. Vooral onder mensen met een lage sociaaleconomische status die een laag pensioen hebben is de pensioenleeftijd het hardst gestegen.

Vroegpensioenen is een luxegevoel aan het worden, waar steeds vaker alleen vermogenden aanspraak op maken. De recente waarschuwing van de Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde, dat het steeds verder verhogen van de pensioenleeftijd leidt tot voortijdige uitval onder lageropgeleiden omdat zij niet meer kunnen werken, lijkt dus vooralsnog ongegrond. De vroegtijdige uitval is vrijwillig en concentreert zich nu vooral bij hogeropgeleiden.

Desondanks is het toenemende verschil in de gemiddelde pensioenleeftijd een zorgpunt. Allereerst zal voortijdige uitval bij lageropgeleiden steeds meer een onvrijwillig karakter krijgen, omdat meer mensen door ziekte zullen uitvallen naarmate de pensioenleeftijd de levensverwachting nadert.

De gezonde levensverwachting, dat wil zeggen de leeftijd tot waarop mensen gemiddeld genomen gezondheidsklachten krijgen, bedraagt voor hogeropgeleiden ongeveer 72 jaar, terwijl deze voor lageropgeleiden maar 53 jaar bedraagt. Dit roept ook de vraag op in hoeverre het verschil in de pensioenleeftijd rechtvaardig is, omdat een groot deel van de lageropgeleiden moet doorwerken met deze klachten terwijl hogeropgeleiden deze niet ervaren. Ten tweede moeten we ons afvragen wat het langer doorwerken van lageropgeleiden gaat betekenen voor de arbeidsproductiviteit. Een laatste zorgpunt betreft de vraag of de relatief sterke toename van de pensioenleeftijd onder lageropgeleiden gepland is, of dat beperkingen in de financiële planning hier de oorzaak van zijn. ■ **RAYMOND MONTIZAAN** (ROA)

Pensioenleeftijd naar opleidingscategorie

De koperprijs als indicator van de Chinese economie

GROEI & CONJUNCTUUR

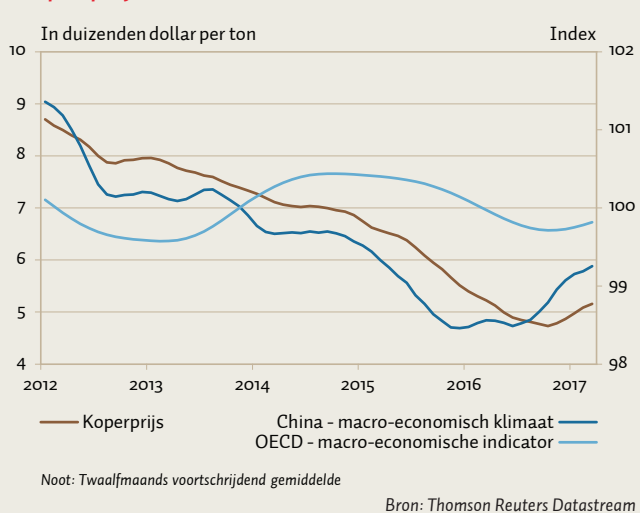
Koper is een belangrijk onderdeel van een economie. Het is een metaal dat, meer dan andere basismetalen zoals aluminium, nikkel of zink, in veel verschillende sectoren bewerkt en verwerkt wordt. En deze eigenschap maakt dat de trend in de koperprijs kan worden gezien als een indicator voor de algemene economische activiteit. Een aantal indicatoren hebben een sterke langetermijnrelatie met de koperprijs. Het gaat hier vooral om de ontwikkelingen in de olie- en goudprijs, de groei van de wereldhandel, de economische groei in China en de vraag naar koper.

De industrie, een belangrijke eindgebruiker van koper, is een vroegcyclische sector en heeft een sterke relatie met de conjunctuur. Aan de hand van veranderingen in verschillende industriële indicatoren, zoals de inkoopmanagersindex (PMI), investeringen in de energievoorziening en de industriële productie, kunnen gevolgen voor de economie vroegtijdig gesignaleerd worden. Wanneer de industriële bedrijvigheid en de orders groeien, dan zal de vraag naar koper toenemen. Daarmee zal ook de prijs van koper een impuls krijgen. Andersom geldt dat wanneer de mondiale industriële vraag verzwakt of zelfs krimpt en de bedrijvigheid dus afneemt, ook de vraag naar koper zal dalen en dus de koperprijs.

Vanwege het industriële belang van China spelen ontwikkelingen daar een bovengemiddelde rol, waarbij vooral de trends in macro-economisch perspectief en in de binnenlandse metaalsector van belang zijn. Het land heeft namelijk een aandeel in de mondiale koperproductie van 35 procent en in de koperconsumptie zelfs 49 procent. Met deze cijfers in gedachte is het dus niet verwonderlijk dat conjuncturele ontwikkelingen

in China een zeer sterke relatie hebben met de koperprijs (figuur). Maar ook fundamentele ontwikkelingen, zoals de vraag naar koper vanuit China en het mondiale aanbod, zullen een voorname factor van invloed blijven op de koperprijs. ■ **CASPER BURGERING** (ABN AMRO)

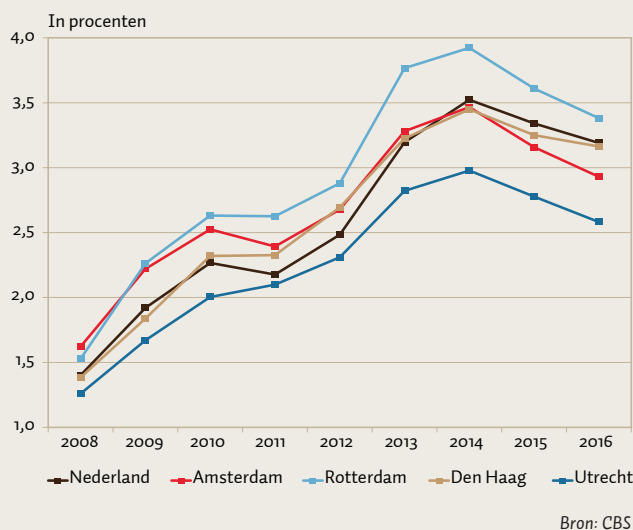
Koperprijs en macro-economisch klimaat

Aandeel WW'ers nog niet op niveau van vooravond crisis SOCIALE ZEKERHEID

Het aandeel personen met een WW-uitkering daalt sinds 2014, al lag het aantal medio 2016 nog altijd hoger dan aan het begin van de economische crisis. Het aandeel WW'ers in heel Nederland is van 2008 tot 2014 meer dan verdubbeld tot 3,5 procent,

Aandeel WW-ontvangers (vijftienjarigen tot AOW-leeftijd) in de bevolking, peildatum 30 juni

waarna een daling is ingezet tot 3,2 procent in 2016 (figuur).

Als we kijken naar de vier grootste gemeenten in ons land (de G4), blijken in absolute zin de meeste WW-ontvangers in Amsterdam te wonen: medio 2016 ging het om bijna 18.000 personen. Het percentage WW-ontvangers onder de lokale bevolking is echter in Rotterdam al sinds 2009 het hoogste van deze vier gemeenten. Zowel het absolute aandeel WW-ontvangers als het percentage WW'ers is in Utrecht het laagste.

Opvallend is dat zowel Amsterdam als Den Haag tot 2014 boven het landelijk gemiddelde lag, maar vanaf 2014 eronder. Utrecht is de enige van de vier grootste gemeenten waar het aandeel WW'ers al sinds 2008 onder het landelijk gemiddelde ligt.

Uit eerder onderzoek van het CBS is gebleken dat regionale verschillen in werkloosheid in belangrijke mate samenhangen met de demografische samenstelling en het onderwijsniveau van de bevolking. Zo zijn er voor de G4 duidelijke regionale verschillen in de ontwikkeling van de werkloosheid van laagopgeleiden. Tot 2014 steeg de relatieve werkloosheid onder laagopgeleiden in de G4 harder dan het Nederlandse gemiddelde. Na 2014 was een duidelijke daling zichtbaar, met name in Amsterdam en Utrecht. In Rotterdam was er sprake van een beperkte daling.

Verder valt voor de G4 op dat de relatieve werkloosheid onder personen met een niet-westerse migratieachtergrond in de havenstad sinds 2003 duidelijk hoger ligt dan in de andere grote gemeenten en het landelijk gemiddelde. ■ **THOMAS SLAGER** (CBS)

Energietransitie financieren met groene obligaties ENERGIE & MILIEU

Om aan de doelen van het Parijs-akkoord te voldoen, moeten de investeringen in duurzame energie fors worden opgeschroefd. Voor de financiering van deze investeringen is alleen in Nederland al jaarlijks minimaal tien miljard euro aan additioneel kapitaal nodig. Groene obligaties kunnen een oplossing bieden om gedeeltelijk aan deze financieringsbehoefte tegemoet te komen.

Vorig jaar bedroeg het uitgiftevolume van groene obligaties wereldwijd

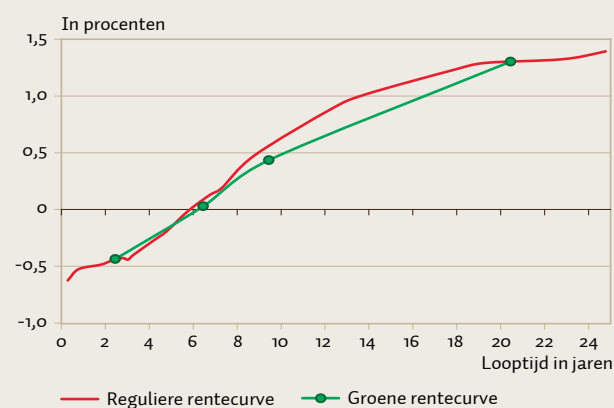
circa 98 miljard dollar, een aanzienlijke toename ten opzichte van 2013 toen 13 miljard dollar uitgegeven werd. Tot 2016 bestond de groene obligatiemarkt voornamelijk uit emissies door internationale ontwikkelingsorganisaties, waaronder de Wereldbank, en niet-bancaire bedrijven. Vorig jaar kwamen echter ook banken, zoals ABN Amro en Rabobank, massaal naar de markt en gaven de eerste overheden groene staatsobligaties uit.

Een belangrijke reden om groene obligaties uit te geven is dat deze inmiddels gelijke of zelfs lagere financieringskosten kennen dan vergelijkbare reguliere obligaties. De figuur toont de reguliere en de groene rentecurve van de euro van de Europese Investeringsbank (EIB), de grootste uitgever wereldwijd op de groene obligatiemarkt. Doordat enkele segmenten van de groene rentecurve zich onder de reguliere curve bevinden, kan de EIB zich op die looptijden relatief goedkoper financieren met groene obligaties.

De lagere groene financieringskosten van de EIB zijn een recent fenomeen. Dit valt toe te schrijven aan de schaarste-premie: het aanbod kan de groeiende vraag van beleggers niet bijhouden. Dit komt doordat het potentiële aanbod van groene obligaties wordt gelimiteerd door de beschikbaarheid van nieuwe groene projecten. Bovendien is verdere stijging van de vraag waarschijnlijk, gezien de toename van groene beleggingsmandaten bij institutionele beleggers.

Op termijn kan deze relatief gunstige beprijzing van groene investeringen de energietransitie versnellen. Het stimuleert bedrijven om meer groene projecten aan te gaan doordat ze eerder rendabel worden. Daarmee kunnen groene obligaties een bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelstellingen van Parijs. ■ **ALINA BOROVITSKAYA** (DNB)

Euro-rentecurven van de Europese Investeringsbank

Bron: Bloomberg, DNB (2017) *Knelpunten in de financiering van groene investeringen*. DNBulletin, 26 januari.